1.5. СТОРІНКА ВЧЕНОГО

БРЕХНЯ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКОГО І ПСИХОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ[1] *(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)*

Поваренков Ю. П., Черноморец Е. Г.

Реферат. Поваренков Ю. П. і Черноморец Е. Г. виходять з того, що поняття «брехня» через надто широке вживання в науці, педагогічній практиці й повсякденні втрачає чіткі семантичні межі та стає синонімом омани, обману, вигадки чи дезінформації, тоді як експериментальне дослідження дитячої брехні потребує його диференціації. Мета статті полягає в уточненні психологічного змісту поняття на підставі аналізу філософської та психологічної літератури, причому психологічне тлумачення автори вважають головним завданням. Спершу розглянуто співвідношення понять «істина», «омана» і «брехня»: класичне визначення істини (О. О. Івін, В. І. Свинцов, В. С. Хазієв), об'єктивну, конкретну, відносну й абсолютну істину, чотири докази відносності істини та три види абсолютної істини за І. С. Нарським, типологію істин Л. Новака, парадокс відносної істини. Далі зіставлено позиції І. Канта, для якого навіть нешкідлива брехня є серйозним порушенням обов'язку щодо самого себе, і Ф. Ніцше, який не розрізняє оману й брехню. Психологічний рівень аналізу охоплює визначення Ж. Дюпра, три ознаки брехні за В. Штерном (усвідомлення хибності повідомлення, намір обдурити співрозмовника, доцільність), погляд О. Ліпманна на брехню як вольовий акт, а також підхід П. Екмана й В. В. Знакова, за яким брехня є свідомим спотворенням відомої істини; саме його автори визнають найадекватнішим. Неправду, обман і «вранье» (тривіальну, нешкідливу брехню без особистої вигоди) вони тлумачать як різновиди брехні, що відрізняються мірою усвідомленості, метою та комунікативною функцією, а дезінформацію, за В. І. Свинцовим, розглядають лише як основу для побудови неправдивих висловлювань. Найближчим до брехні виявляється поняття інтенційної дезінформації, коли комунікатор, володіючи істинним знанням, свідомо повідомляє хибну інформацію. Підсумком стає робоче визначення брехні як свідомого спотворення відомої істини з певною метою й намірами, яке існує лише в акті висловлювання як феномен міжособистісного спілкування. Запропоноване розмежування понять придатне для поліграфологів, судових експертів-психологів і юристів, яким доводиться відрізняти свідомо неправдиве повідомлення від добросовісної омани чи неповного знання.

Ключові слова: брехня, істина, омана, обман, неправда, дезінформація, інтенційна дезінформація, відносна й абсолютна істина, психологія брехні, дитяча брехня, свідоме спотворення істини.

Lie as an Object of Philosophical and Psychological Analysis

Povarenkov Yu. P., Chernomorets E. H.

Abstract. The term lie is widely used in science, education and everyday life, and this breadth blurs its boundaries, so that it is treated as a synonym of error, deception, fibbing or disinformation. Povarenkov Yu. P. and Chernomorets E. G. set out to clarify the psychological content of the concept as a prerequisite for experimental research on children's lying. At the philosophical level, the authors examine the relation between truth, error and lie: the classical correspondence definition of truth (A. A.

Ivin, V. I. Svintsov, V. S. Khaziev), objective, concrete, relative and absolute truth, I. S. Narsky's four arguments for the relativity of truth and three kinds of absolute truth, L. Nowak's typology and the paradox of relative truth. They contrast I. Kant, for whom even a harmless lie violates a duty to oneself, with F. Nietzsche, who does not distinguish error from lie. At the psychological level, they review G. Duprat's definition, W. Stern's three criteria of a lie (awareness of falsity, intent to deceive and purposefulness), O. Lipmann's view of lying as a volitional act and the approach of P. Ekman and V. V. Znakov, who define a lie as a conscious distortion of known truth; the authors adopt this definition as the most adequate. Untruth, deception and trivial fibbing are treated as varieties of lying that differ in awareness, goals and communicative function, while disinformation, following Svintsov, is only the basis for false statements, and intentional disinformation is the closest equivalent of a lie. The authors conclude that a lie is a conscious and purposeful distortion of known truth that exists only in an act of communication. These distinctions help polygraph examiners, forensic psychologists and lawyers separate deliberate falsehood from honest error or incomplete knowledge.

Keywords: lie, truth, error, deception, untruth, disinformation, intentional disinformation, relative and absolute truth, psychology of lying, children's lies.

Першоджерело: *Поваренков Ю. П., Черноморец Е. Г. Ложь как объект философского и психологического анализа. Ярославский педагогический вестник. 2002. № 1.*[2] *Реферат оприлюднено в журналі 02.02.2017.*

References

1. Povarenkov Yu. P., Chernomorets E. H. Brekhnia yak obiekt filosofskoho i psykholohichnoho analizu [Lie as an Object of Philosophical and Psychological Analysis] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2017. Vol. 2, No. 5 (11). URL: https://expertize-journal.org.ua/detektor-lzhi-poligraf/670-lozh-kak-ob-ekt-filosofskogo-i-psikhologicheskogo-analiza (onovlena versiia vid 03.02.2017). [in Ukrainian].

2. Povarenkov Yu. P., Chernomorets E. G. Lozh kak obekt filosofskogo i psikhologicheskogo analiza. Yaroslavskiy pedagogicheskiy vestnik. 2002. № 1. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/pedagoka_i_psichologiy/13_6/ (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].